

- تاریخ پوشاک پس از اسلام

برای بررسی ابتدا پوشاک صدر اسلام را بررسی می‌کنیم تا متوجه شویم که پس از آمدن اعراب به ایران، آنها چه لباسی داشته‌اند. پیش از آن ذکر چند نکته حائز اهمیت است:

الف- ایران در ردیف کشورهای اسلامی قرار گرفت اما فرهنگ، سنن و هنر خود را کنار نگذاشت و با اسلام هماهنگ کرد.

ب- چون هنر ایران غنی تر بود، این اعراب بودند که از مظاهر هنر ایران بهره بردند.

ب-۱- یکی از این مظاهر البسه اقوام ایرانی بود که اعراب از آن بهره بردند.

ب-۲- یکی از رسوم که اعراب از ایرانیان در حوزه لباس آموختند، رسم خلعت دادن بود.

ب-۳- اولین کسی که خلعت دادن را در بین سلاطین عرب انجام داد، هارون الرشید بود.

ج- اعراب در زمان جاهلیت شلوار و قبا نمی‌پوشیدند و فقط از یک ردا بزرگ و بلند استفاده می‌کردند.

داستان عمر بن عبدالعزیز(اموی) ← زیرانداز ← حدیث پیامبر

توصیف جامه پیامبر در صدر اسلام

ساده + عدم استفاده از ابریشم + عدم استفاده از زیور آلات (طلا) برای مردان

لباس پیامبر از جنس بُرد بود

← پارچه پشمی ضخیم + رنگ آبی(سرمه ای تیره) یا سیاه + بعضاً راه راه + بلند و یکسره تا مچ پا + گشاد + آستین سه ربع

بر روی برد ردا کوتاه تر تا زانو + کفش بلند یا ساده(شبه چوموش)

معاویه و یزید نخستین کسانی بودند که در صدر اسلام، لباس فاخر پوشیدند.

بالاتنه تن پوش صاف و چسبان + دامن لباس گشاد و چاک دار از پهلو + لبه های گلدوزی شده و تزئین شده + آستین چسبان + کمر بند مرصع + چکمه بلند + شلوار گشاد ساسانی

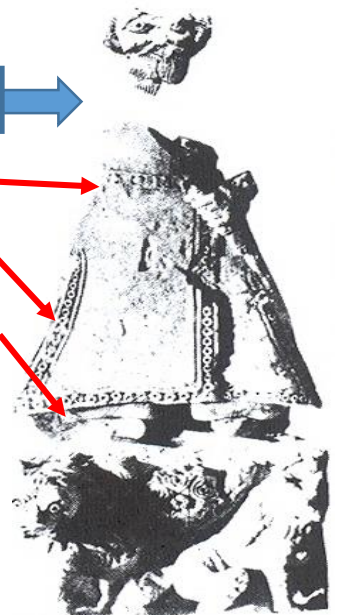
نقش خلیفه ایستاده + گچ بری در یکی از کاخ های اموی + قرن دوم هجری قمری

کمر بند مرصع

دامن گشاد و چاک دار با لبه های تزئین شده

شلوار گشاد ساسانی

این لباس با لباس خلفا راشدین در صدر اسلام نیز متفاوت بود

لباس خلفا راشدین

شلوار سفید + تن پوش ضخیم پنبه ای + رنگ سفید + بدون یقه + بدون جیب + بر روی آن عبا یا قبا بلند + عمامه سفید یا سیاه + نعلین یا چوموش بند دار
مهمترین تغییر استفاده از پنبه است.

پوشش زنان در صدر اسلام

شلوار گشاد + پیراهن یکسره تا سر زانو + قبا بدون آستین و کوتاه + کمربند بر روی قبا + چادر تیره بر روی بدن که سراسر بدن را می پوشاند

زن عرب جاهلیت حجاب و پوشش سر نداشته است.

پوشاک دوران عباسیان

اولین دوره ای که در بین اعراب می توانیم در مورد البسه آنها صحبت داشته باشیم، دوره عباسی است + ضمن این که به دلیل خلافت مرکزی روی البسه سایر اقوام اسلامی نیز تاثیر می گذاشتند + بنابراین باید نسبت به آنها شناخت داشته باشیم و سپس وارد لباس فلات ایران شویم.

پوشاک مردان عباسی

رنگ شاخص امویان سفید . رنگ شاخص عباسیان سیاه + عباسیان به دلیل همراه کردن ایرانی ها با خود در ابتدای حکومت مانند ایرانی ها لباس می پوشیدند + حتی منصور عباسی دستور داد به جای عمامه از قَلَنْسَوَه که کلاه ایرانی بود استفاده گردد + خلیفه عباسی همچنین دستور داد هر فردی که می بایست به نزد او می آمد روپوشی سیاه بر خود افکنده باشد + به این روپوش سیاه اصطلاحاً سودا می گفتند.

پیامبر(ص) پوشیدن رنگ سیاه را برای سه چیز مکروه ندانسته اند

الف - کفش   ب - عمامه   ج - عبا

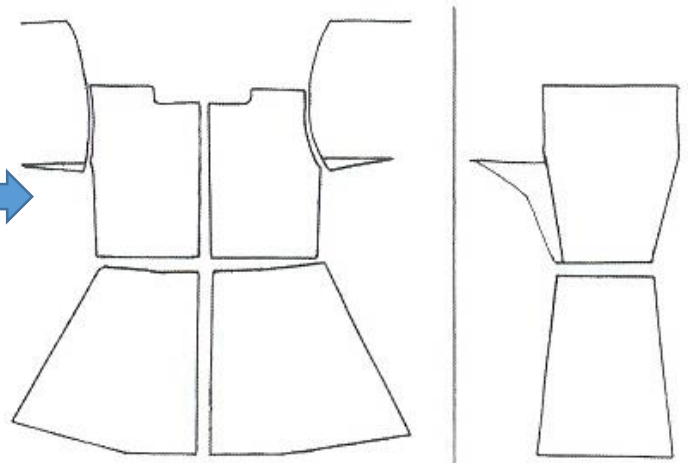
پوشاک دولتمردان عباسی

قبا + شلوار + طَبَّاسَان (جامه گشاد و بلند که بر دوش افتاده می شود - شبیه ردا) + قَلَنْسَوَه (کلاه بلند ایرانی و بدون لبه) + چکمه

پوشاک نبرد عباسی

کلا کپی از ساسانیان (خفتان + زره + رانپا + کلاهخود فلزی)

برشی از یک خفتان عباسی

قلنسوه عباسیان

قلنسوه در یکی از نقاشی های مانویان

پوشاک زنان عباسی

به دلیل کمبود مدارک پی بردن به چگونگی عناصر اصلی این پوشاک بسیار مشکل است + آنچه در دست است از زن عباسی درباری است.

برنس + شلوار (گشاد و سفید) + تونیک (عمدتا آستین سه ربع) + قبا (رنگین و آستین بلند) + کمر بند مرصع + روسری آراسته به زیورآلا + در بیرون منزل روبنده

قبا در بین زنان اشراف زربفت و ابریشمین بوده است

برنس: لباسی سراسری برای تمام بدن + کلاه دار + کلاه صورت را تقریباً می پوشاند.

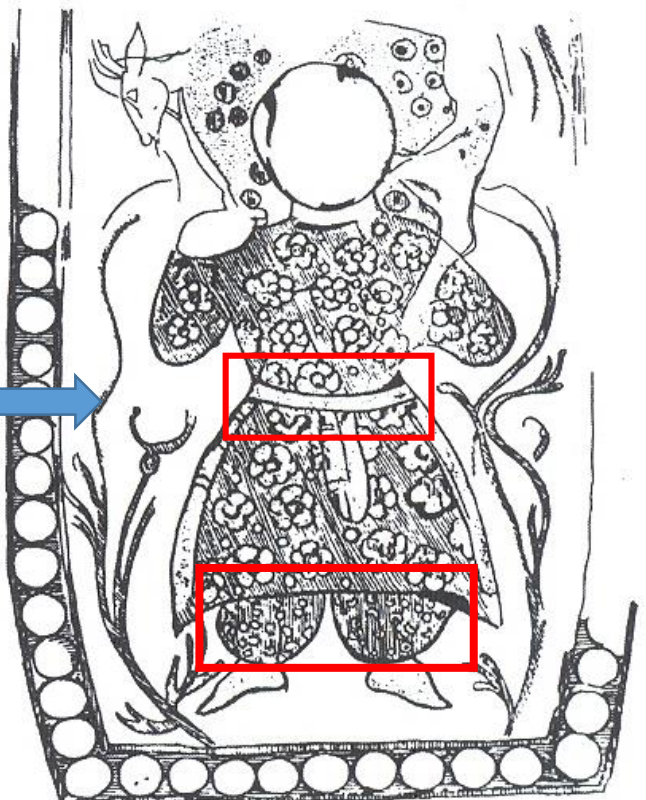
زن گوساله به دوش سامره - تصویری ساده از یک زن عباسی

پوشاک ایرانیان در دوران اسلامی

برای بررسی پوشاک ایرانی آن را در دو دوره مورد بررسی قرار می دهیم

الف- قرن ۱ تا ۳ هجری قمری

ب- قرن ۴ و ۵ هجری قمری

پوشاک ایرانیان در قرن ۱ تا ۳ هجری قمری

تقریباً همان لباس ساسانی ادامه می یابد و تغییر چندانی نمی کند.

تونیک تا بالای زانو + ارخالق + شلوار گشاد که در مچ پا جمع می شد + کلاه هایی که وش و گردن را می پوشاند

لباس زنان نیز : تونیک بلند + کفش نرم + شال ساسانی

تنها سند نسبی ← حدود العالم

مرد سغدی شبیه به لباس ایرانی (تونیک و شلوار)

پوشاک ایرانیان در قرن ۴ و ۵ هجری قمری

پوشاک مردان در قرن ۴ و ۵ هجری قمری

- ۱- قمیص (پیراهن)
- ۲- کُرته یا قرطُق (ارخالق)
- ۳- پیراهن زیر
- ۴- قبا
- ۵- شنل یا ردا
- ۶- فوطه (لنگ)
- ۷- سروال (شلوار)
- ۸- پوشش سر (کلاه + تاج + دستار + عمامه)
- ۹- کمربند و شال
- ۱۰- پوشش پا (جوراب + چکمه + بوت یا نیم چکمه + کفش کوتاه)

الف- قمیص (پیراهن)

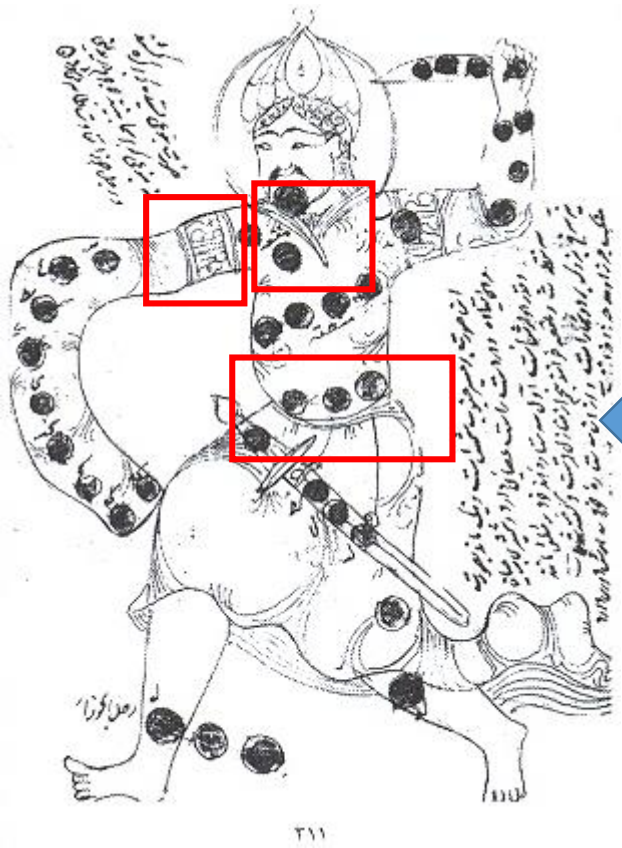
بلند تا زانو یا تا ساق پا + عمدتاً آستین بلند بعضاً آستین کوتاه + گشاد + یقه گرد یا هفت

از زیر قبا کمتر قابل مشاهده است + عمدتاً مطرز یا طراز نویس شده + در عهد سامانیان آستین تنگ و دارای نقش بازوبند

پیاهن بلند (قمیص) + یقه گرد + آستین کوتاه

پیراهن قمیص مردانه

قمیص مردانه عهد
سامانیان با نقش بازو بند
+ شال بر کمر + یقه
هفت

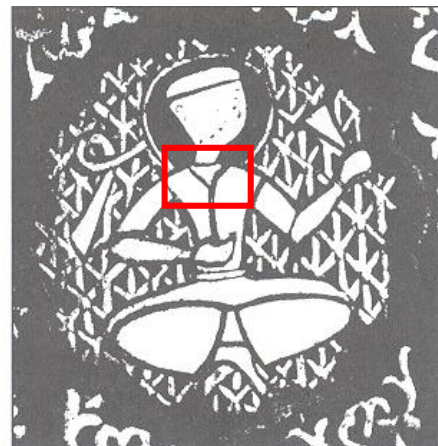
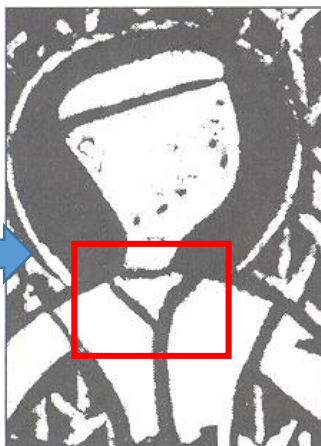
ب- کُرته یا قرطُق (ارخالق)

ارخالق ساسانی است ولی بلندتر + بعضا جلو باز + آستین کوتاه + بعضا از پشت بلندتر می شود.

ج- پیراهن زیر

سفید + یقه گرد و ساده + در دوره خوارزمشاهیان باب
می شود + تا دوره افشاریان به همین شکل ادامه می
یابد.

د- قبا یا روبوش

بالای زانو + دقیقاً مشابه باقمیص (تفکیک آنها از هم سخت می شود) + جلو باز + گشاد + بلند تا روی زانو و یا تا ساق پا

قبا آستین کوتاه و با نقش بازوبند + تا ساق پا

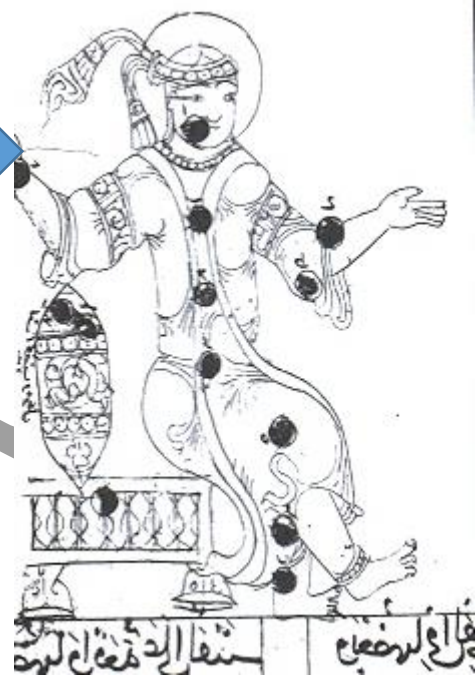
قبا آستین بلند و نقش بازوبند و تار وری زانو

قبا آستین کوتاه که از کمر به پایین جلو باز باشد

را حُبه یا دراعه می گویند

از اواخر دوره ترکان (خوارزمشاهیان) قبا ها با

یقه مایل تا زانو و با نقش بازوبند بود

قبا در اواخر خوارزمشاهیان با یقه مایل = نقش بازوبند و تا

زیر زانو

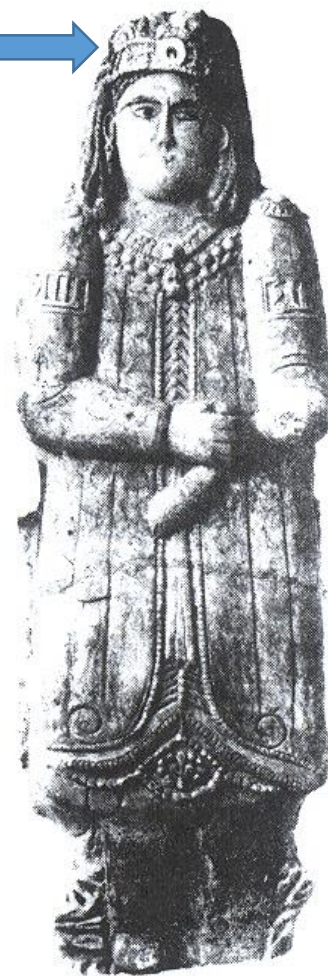
در دوره ای نیز قبا یا قمیص را با آستین های گشاد و بسیار بلند می دختند تا در آستین های آنها بتوان جیب هایی تهیه کرد تا بتوان قلم، کاغذ و سایر ابزار کتابت را در آنها قرار دارد.

تا در دوره مغول تن پوش ها از قطعات مربع شکل و گشاد تهیه می شد. اما از دوره مغول با آمدن فرهنگ چینی تکنیک های دوخت سونگ_سلسله سونگ چین) به ایران راه یافت و برش و شکل دادن به پارچه رواج یافت. از این دوره است که واژگانی چون الگو، اتو، قیچی و ... متاثر واژگان مغولی چینی در زبان فارسی رواج می یابد.

ه- شنل یا ردا

پوششی فاخر + بدون آستین + جلو باز + تا زانو

گاهی به جای شنل یا ردا از برنس استفاده می گردید.

و- فوطه (لنگ)

در مناطق گرمسیر در برخی از مشاغل همچون ماهیگیری یا کشاورزی از فوطه به جای شلوار استفاده می گردید.

گاهی اوقات در هنگام استفاده از فوطه

بر بالاتنه پیراهنی نازک و چسبان و سفید از جنس پنبه به نام مندیل پوشانده می شد.

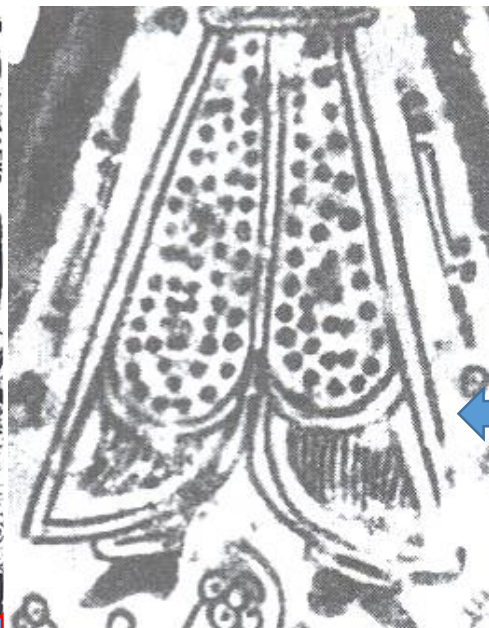
ز- سروال (شلوار)

نسبتا گشاد + دمپا تنگ (بعضا در چکمه فرو می رود) + گاهی رکاب دار + گاهی نیز در میچ پا بسته می شده است

در دوره صفاریان، روستائیان شلوار را با فوطه بکار می بردند + شلوارها بر حسب درجه و شغل رنگ خاص خود را داشتند (مثلا نانوا ها شلوار سفید، امرا شلوار زرد) + سامانیان بر روی شلوار رانپا نیز استفاده می نمودند.

شلوار با رانپا از عهد سامانیان

شلوار در داخل چکمه

شلوار و فوطه + شلور در میج پا بسته شده است

ح- پوشش سر

ح-۱- کلاه   ح-۲- تاج   ح-۳- دستار و عمامه   ح-۴- قلنسوه

کلاه سه نوع است:

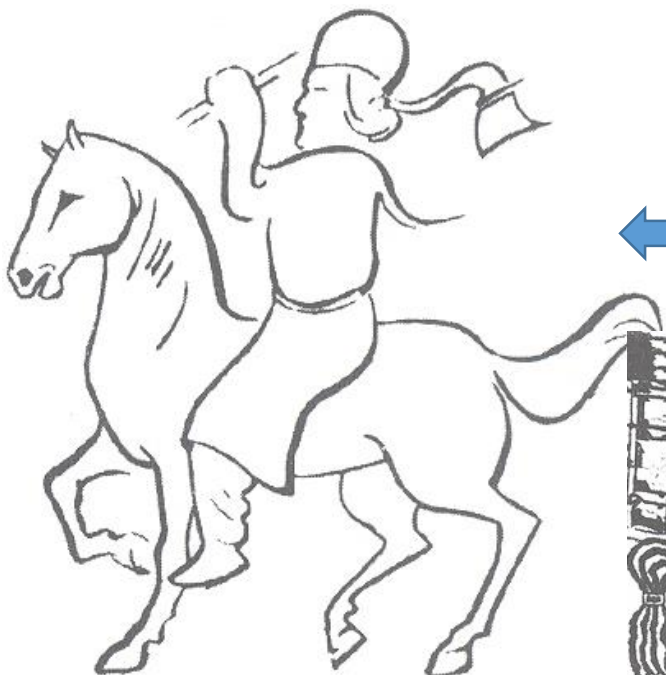
الف- کلاه نمدی گرد   ب- کلاه شیاردار و تقریبا نوک تیز   ج- کلاه برگي شکل و نوک تیز
در پاره ای از موارد نیز مانند اشکانیان از سر بند های پهن استفاده می کردند.

مردم با فرقه های مختلف با نوع
کلاه از یکدیگر متمایز می
گشتند.

کلاه نمدی گرد

کلاه شیاردار و نسبتا نوک تیز

کلاه برگي شکل و نوک تیز

تاج

گوشه دار و نوک تیز + دارای زائده
هایی که به جواهرات گوناگون
مزین بود.

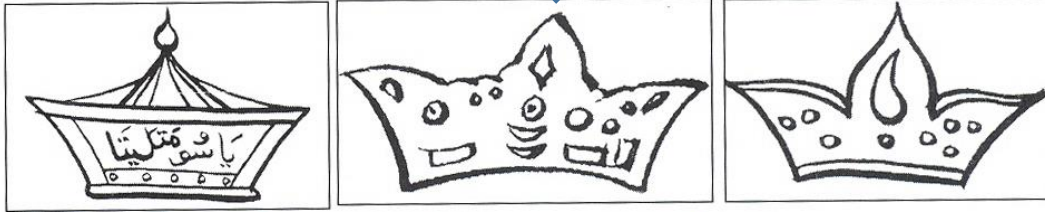

کلاه مرد ارمنی (کلاه فرقه دینی او را
مشخص می کند)

تاج گوشه دار نوک تیز

انواع تاج های گوشه دار نوک تیز سلجوقی

دستار و عمامه

رایج ترین پوشش آن زمان است + به دو صورت می تواند باشد

۱- ساده ۲- مطابق دور سر که با کلاه هم استفاده می شده است.

دستار و عمامه با طیلسان (جامه گشاد و بلند که بر دوش افتاده می شود- شبیه ردا) که عمدتاً ابریشمی یا از پشم ظریف تهیه می شد برای بزرگان استفاده می گردید + دستارها عمدتاً از جنس ابریشم می بودند + بهترین عمامه ها و دستارها براساس گزارش های کتاب حدود العالم در منطقه طبرستان تولید می شد + نوعی عمامه در دوره سامانیان بای شد که به آن منديل یا تحت الحنک می گفتند (دقیقا مردان جنوب خراسان و یا مردان بلوچستان) + در تحت الحنک یک سر دنباله عمامع از زیر چانه گذرانیده شده و از روی سینه گذشته و در شانه مقابل رها می شد (ابو علی سینا) + برخی از بزرگان که نمی خواستند خلعت شاه را بر تن کنند از دستار ساده استفاده می کردند) + غلامان حق بستن دستار را بر سر نداشتند و فقط کلاه نمدی بر سر می گذاشتند.

عمامه مطابق

عمامه ساده

قلنسوه کلاه بلند توک تیزی بود که از عهد ساسانی باب بود و قبلا توضیح داده شد

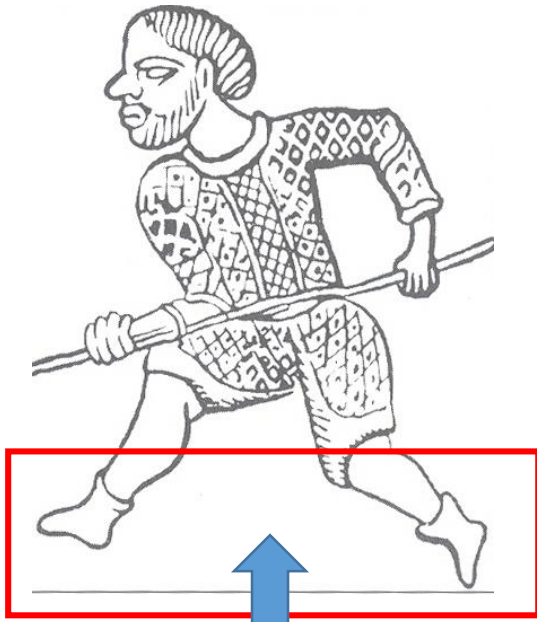
ت- پوشش پا

جوراب و پاپوش ها شامل چکمه + نیم چکمه (بوت) و کفش پاشنه دار کوتاه

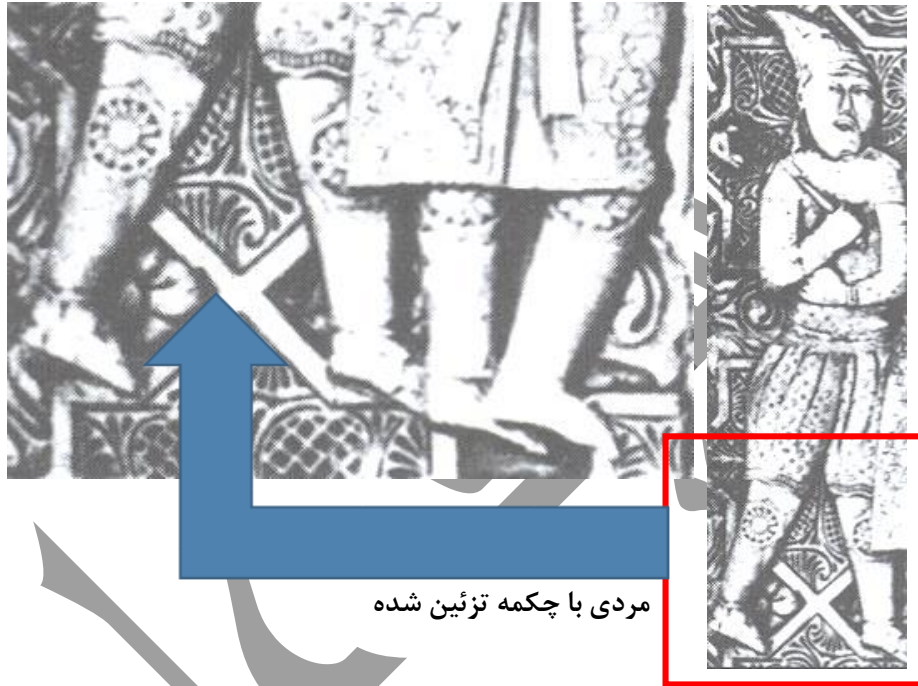
جوراب ها ساق بلند یا کوتاه بودند + بهترین جوراب ها در طو تهیه می گردید.

پاپوش متناسب با مقام فرد استفاده می شد + کارگران یا پابرهنه بودند یا چکمه ساده می پوشیدند + تاجران کفش کوتاه پاشنه دار می پوشیدند + چکمه سلاطین و بزرگان با جواهرات مختلف تزئین می گردید.

نیم چکمه (بوت)

مردی با چکمه تزئین شده

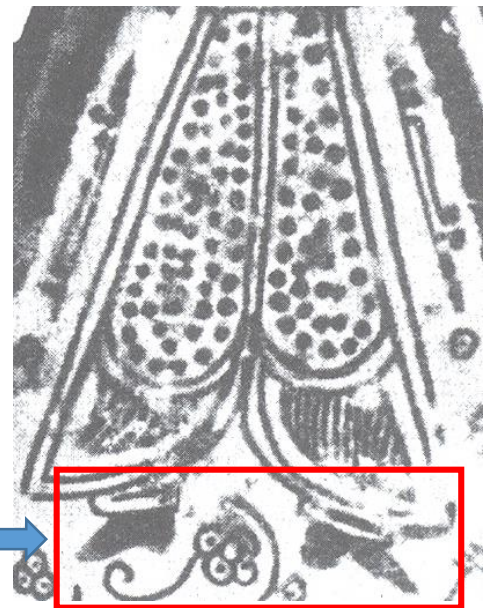
ی - کمر بند و شال

از جنس پارچه یا چرم + پادشاه با قلاب مرصع + مردم عادی صرفاً گره زده یا در طرفین شال مخفی می شد + گاهی نیز شال روی شانه

شال بر روی شانه

کفش کوتاه پاشنه دار ساده

شال پارچه ای بر روی دور کمر

پوشاک نبرد در قرون ۴ و ۵ هجری قمری

دقیقا مشابه ساسانیان با کمی تفاوت در جزئیات

پوشاک نبرد در قرن ۴ و ۵

